

РОЗДІЛ 6

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/41>

СУДОВІ ВИТРАТИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ДОСТУПОМ ДО ПРАВОСУДДЯ У СПРАВАХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОВКІЛЛЯ

THE COURT FEES ASSOCIATED WITH ACCESS TO JUSTICE IN ENVIRONMENTAL MATTERS

Бузунко О.А., суддя

Козелецький районний суд Чернігівської області

Кожен має право на охорону здоров'я, безпечно для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Для забезпечення реального існування вказаних прав держава повинна створити механізм їх захисту. За захистом порушених прав громадяни звертаються до суду. Проте часто трапляються випадки, коли в інтересах громадськості за захистом прав до суду звертаються громадські та благодійні організації.

В статті піднято питання, з якими стикаються громадські та благодійні організації при зверненні до суду. Будучи неприбутковими організаціями, вони не мають вільних коштів для фінансування судових витрат. Проте Закон України «Про судовий збір» не передбачає механізму звільнення від сплати судового збору вказаних організацій і часто це стає для них фінансовою перепорою. Також перепорою може бути і неможливість отримання безоплатної правової допомоги, необхідність несення інших судових витрат – витрат на залучення експертів, виклик свідків, проведення експертиз тощо.

В статті акцентовано увагу на тому, що громадські та благодійні організації доцільно звільнити від сплати судового збору і піднято питання щодо такого звільнення також і громадян, що надасть можливість забезпечити рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом і тим самим забезпечити дотримання однієї з засад судочинства. В роботі розглянуто питання стосовного того в яких саме категоріях справ таке звільнення буде доречним і яким чином воно може бути здійснене.

Автором статті проаналізовано Конвенцію про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, та практику Комітету з дотримання вказаної Конвенції і запропоновано можливі варіанти полегшення доступу до правосуддя громадянам, громадським та благодійним організаціям, які звертаються до суду за захистом порушених екологічних прав. Успішне вирішення поставлених питань буде сприяти ефективності захисту порушених прав, особливо враховуючи той факт, в якій скрутній екологічній ситуації наразі знаходиться Україна і світ в цілому.

Ключові слова: судові витрати, доступ до правосуддя, громадські та благодійні організації, звільнення від сплати судового збору.

Everyone has the right to health care, safe and healthy life and environment and to compensation for damage caused by the violation of this right. To ensure the real existence of these rights, the state must create a mechanism for their protection. Citizens go to court to protect violated rights. However, there are often cases when public and charitable organizations go to court in the interests of the public to protect their rights.

The article raises issues faced by public and charity organizations when applying to the court. As non-profit organizations, they do not have free funds to pay Court fees. However, the Law of Ukraine "On Court Fees" does not provide an exemption mechanism from payment of court fees for those organizations and it often becomes a financial barrier. Another barrier can also be the inability to obtain free legal assistance, the necessity of incurring other legal expenses – the cost of hiring expert witnesses, conducting examinations and so on.

The article emphasizes that public and charitable organizations should be exempted from paying court fees and raises the issue of such exemption for citizens as well, which will ensure equality of all participants in the trial before the law and the court and thus ensure compliance with one of the principles of justice. The paper considers the question in which categories of cases such dismissal will be appropriate and how it can be implemented.

The author of the article analyzes the Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice on issues relating to the environment, and the practice of the compliance Committee of the Convention and set out possible options to facilitate access to justice for citizens, social and charitable organizations who apply to the court for protection of violated environmental rights. The successful solution of these issues will contribute to the effectiveness of protection of violated rights, especially given the fact that Ukraine and the whole World are in a difficult environmental situation now.

Key words: court costs, access to justice, public and charitable organizations, exemption from court fees.

Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави (стаття 16 Конституції України) [1]. Кожен має право на охорону здоров'я, безпечно для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (стаття 49, 50 Конституції України) [1].

Ні для кого не є таємницею, що практично весь світ стоїть на порозі світової екологічної кризи. Пишучи ці рядки, одразу на згадку приходять мапа країн світу, які тривалий час перебувають на так званому карантині, зумовленому пандемією коронавірусу. Який вигляд мала мапа «до» та «після» введення карантинних заходів – можна

знайти на просторах інтернету, а в цій статті варто констатувати, що це різюча різниця. Після цієї пандемії світ вже по-іншому буде дивитися на різні аспекти людського життя, в тому числі і на охорону навколишнього природного середовища. Але, щоб досягти певного результату не достатньо цього просто бажати, варто ще щось і робити. От і виникають такі життєві ситуації, коли громадяни чи юридичні особи за захистом порушеного екологічного права звертаються до суду.

Часто на захист екологічних прав суспільства стають громадські та благодійні організації. Законодавство України надає повноваження громадським об'єднанням та благодійним організаціям подавати до суду позови з питань порушення екологічного законодавства. Тривалий час велася дискусія з приводу того чи можуть бути належ-

ними позивачами громадські об'єднання в тих випадках, коли вони звертаються до суду за захистом не своїх прав. Проте останнім часом вже можна говорити про сталу практику, згідно з якою громадські та благодійні організації, які сприяють захистові довкілля та відповідають вимогам національного законодавства, априорі вважаються такими, що мають достатню зацікавленість в розумінні підпункту «а» пункту 2 статті 9 Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, а також такими, що можуть заявляти про порушення їхніх прав в розумінні підпункту «б» пункту 2 статті 9 згаданої Конвенції [2].

Захист прав починається зі звернення суб'єкта до системи правосуддя, оскільки статтею 55 Конституції України [1] та Пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб та право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань; кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [3].

При зверненні до суду сторони, як правило, несуть певні витрати у виді судового збору. Відповідно до статті 1 Закону України «Про судовий збір» судовий збір справляється на всій території України, зокрема, за подання заяв, скарг до суду та включається до складу судових витрат [4]. Як зазначає Сакара Н.Ю. збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій. Такою спеціальною вигодою є сукупність процесуальних дій, що виконуються суддею (судом) на вимогу такої особи: розгляд позовної заяви, заяви, скарги по суті та винесення за результатами цього відповідних судових рішень. У загальному вигляді мова йде про те, що, сплативши судовий збір, його платник отримує доступ до правосуддя, тобто він має можливість передати вирішення спору про право спеціально уповноваженому на це органу – суду, отримати «підтримку» від останнього при вчиненні окремих процесуальних дій, а не займатися цим самотужки. Наведене, однак, зовсім не означає, що суд зобов'язаний діяти виключно в інтересах такої особи [5, с. 142].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Рекомендація щодо заходів, які полегшують доступ до правосуддя № R (81)7, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 14 травня 1981 року, та практика Європейського суду з прав людини під час застосування цієї Конвенції не визнають необхідності сплати судових витрат обмеженням права доступу до суду. Разом із тим, ураховуючи положення пункту 1 статті 6 Конвенції та прецедентну практику Європейського суду з прав людини (зокрема, рішення від 19 червня 2001 року у справі «Креуз проти Польщі»), сплата судових витрат не повинна перешкоджати доступу до суду, ускладнювати цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдати шкоди самій суті цього права, та має переслідувати законну мету [6].

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (далі по тексту – Орхуська Конвенція) [2], яка є основоположним міжнародним договором в сфері, зокрема, доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля є частиною національного законодавства України (на підставі

статті 9 Конституції України, оскільки ратифікована Верховною Радою України 06 липня 1999 року). Орхуську Конвенцію доцільно розглядати як потужний механізм екологізації суспільства взагалі та створення новітніх умов щодо активного включення судової гілки влади у дійовий механізм вирішення екологічних проблем, суперечок та конфліктів [7, с. 13].

Згадка про Орхуську Конвенцію є доречною, оскільки саме пунктом 4 статті 9 згаданої Конвенції встановлено, що засоби правового захисту повинні бути не пов'язаними з непомірно великими витратами. Відповідно до пункту 5 статті 9 Конвенції Держави - Сторони повинні сприяти створенню відповідних механізмів надання допомоги громадськості для усунення або послаблення фінансових чи інших перешкод у доступі до правосуддя. Тобто, на держав-учасниць покладений обов'язок забезпечити такий доступ до правосуддя, який буде помірним кожному. Звісно, Конвенція надає державам певну свободу розсуду в питанні визначення ставок судового збору та розподілу судових витрат.

При зверненні до суду за захистом екологічних прав громадськості/суспільства благодійні та громадські організації стикаються з фінансовими перешкодами наступного характеру.

Громадське об'єднання - це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема, економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів; громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є неприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку. Громадські об'єднання утворюються і діють на принципах, зокрема, відсутності майнового інтересу їх членів (учасників). Відсутність майнового інтересу передбачає, що члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями. Доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) і не можуть використовуватися для вигоди будь-якого окремого члена (учасника) громадського об'єднання, його посадових осіб крім оплати їх праці та відрахувань на соціальні заходи) /статті 1, 6 Закону України «Про громадські об'єднання»/ [8].

Благодійна організація - юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності; метою благодійних організацій не може бути одержання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій (пункт 3 частина перша статті 1, стаття 11 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації») [9]. Особливістю цих організацій є те, що на відміну від фізичних осіб та компаній, благодійні інституції зберігають на рахунках не власні кошти, а кошти міжнародних на вітчизняних донорів, які перераховуються їм для виконання чітко визначених соціальних або благодійних програм/проектів.

Податковий кодекс України визначає, що доходи (прибутки) неприбуткової організації використовуються виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами (підпункт 133.4.2 пункту 133.4 статті 133) [10].

Отже, благодійні та громадські організації не мають вільних коштів для фінансування судових витрат.

Закон України «Про судовий збір» передбачає можливість за ухвалою суду та клопотанням сторони звільнити особу від сплати судового збору, зменшити його розмір, відстрочити або розстрочити його сплату. Така можливість отримання згаданих пільг щодо сплати судового

збору пов'язана з майновим станом позивача і орієнтована на фізичних осіб (стаття 8 Закону України «Про судовий збір») [4].

В статті 3 Закону України «Про судовий збір» (об'єкти справляння судового збору) визначено випадки, коли судовий збір не справляється (різного роду заяви, позовні заяви в окремих категоріях справ), а в статті 5 (пільги щодо сплати судового збору) визначено суб'єктів, які звільняються від сплати судового збору [4]. Вказані приписи є імперативними, в той час, як питання про звільнення від сплати судового збору за клопотанням сторони залежить від майнового стану позивача/заявника, яке може бути задоволено виключно в тому випадку, якщо сторона надасть відповідні докази на підтвердження свого скрутного становища і за наявності інших умов, визначених статтею 8 Закону України «Про судовий збір». Аналіз згаданої статті не дає підстави стверджувати, що на підставі визначених нею умов громадські чи благодійні організації можуть бути звільнені судом від сплати судового збору. Проте на практиці мав місце випадок, коли суд звільнив від сплати судового збору громадську організацію у зв'язку з тим, що організація не є прибутковою [11].

Отже, наразі варто звернути увагу на питання щодо доцільності звільнення громадських та благодійних організацій від сплати судового збору при зверненні до суду за захистом довкілля.

Необхідно згадати, що наука екологічного права правовідносини в сфері екологічного права поділяє, зокрема, на природоохоронні та природоресурсові. Так, природоохоронні правовідносини – правовідносини, які виникають з приводу охорони природних об'єктів: навколишнього природного середовища, природних ресурсів, територій природно-заповідного фонду, природних комплексів, ландшафтів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу тощо; природоресурсові – ті, які виникають з приводу раціонального використання та відтворення природних ресурсів: земель, вод, лісів, надр, атмосфери, фауни, рослин лісового походження [12].

Питання звільнення від сплати судового збору варто розглянути саме в розрізі природоохоронних правовідносин, оскільки екологічна ситуація в Україні вимагає приділяти більшій увазі саме цим правовідносинам. Не применшуючи значимість всіх інших правовідносин, які виникають в екологічній сфері, все таки саме природоохоронні правовідносини пов'язані з можливістю забезпечити не лише нинішньому, а і майбутнім поколінням безпечне екологічне довкілля.

Вбачається логічним, щоб громадські та благодійні організації були звільнені від сплати судового збору з огляду на те, що вказані особи не мають доходу (прибутку). Проте виникає питання: таке звільнення повинно бути надано законодавцем в імперативному порядку (шляхом внесення змін до статті 3 Закону України «Про судовий збір») чи за клопотанням сторони на підставі ухвали суду (в такому випадку зміни повинні бути внесені до статті 8 Закону України «Про судовий збір»).

Спробуємо розібратися в цьому питанні. Ми вже дійшли висновку про те, що громадські/благодійні організації доцільно звільнити від сплати судового збору з тих підстав, що вони не мають доходу. Що ж відбувається в тому випадку, коли такого доходу не має громадянин? Як вказано вище, фізична особа на підставі статті 8 Закону України «Про судовий збір» має право клопотати перед судом про звільнення його від сплати судового збору. Проте якщо подивитися на це питання з точки зору рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом (що є однією з основних засад судочинства), то стикнемося з тим, що громадські/благодійні організації будуть звільнені від сплати судового збору законодавцем, а фізичні особи, які фактично перебувають в таких самих матеріальних умовах – в умовах відсутності коштів, повинні клопо-

тати перед судом про таке звільнення. З огляду все ж таки на положення пункту 1 частини 1 статті 129 Конституції України (рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом) вбачається доцільним надати право громадським та благодійним організаціям звертатися до суду з клопотанням про звільнення від сплати судового збору, тобто, внести зміни до статті 8 Закону України «Про судовий збір» та передбачити, що враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням звільнити від сплати судового збору позивачів, якими є громадські/благодійні організації, які звертаються до суду за захистом природоохоронних прав громадськості в природоохоронних правовідносинах.

Ми можемо говорити і про звільнення на законодавчому рівні громадян від сплати судового збору в тому випадку, якщо такі громадяни звертаються до суду за захистом порушеного природоохоронного права. Тобто, можемо вести мову про внесення змін до статті 3 Закону України «Про судовий збір» та звільнення від сплати судового збору як фізичних осіб, так і громадські/благодійні організації у справах, пов'язаних з захистом природоохоронних прав. Головним посилом в цьому випадку є забезпечення рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом. Якщо ми будемо говорити про звільнення від сплати судового збору шляхом внесення змін до статті 3 Закону України «Про судовий збір», то слід виходити з самої ідеї необхідності звільнення від сплати судового збору – створення більш широких умов для доступу до правосуддя.

Може виникнути питання чи варто звільняти від сплати судового збору громадян та благодійні/громадські організації, які звертаються до суду в інтересах однієї особи. Відповідь на це питання надає Орхуська Конвенція, яка в частині четвертій статті 2 визначає, що «громадськість» означає одну або більше фізичних осіб, їхнє об'єднання, організації або групи, які діють згідно з національним законодавством або практикою [2]. Отже, фактично мова йде про те, що звернення до суду навіть в інтересах однієї людини через призму Оргуської Конвенції вважається зверненням в інтересах громадськості. Тобто, окремим аспектом для звільнення від сплати судового збору не варто виводити такий як наявність інтересів однієї людини чи суспільства в цілому (тобто, громадськості).

Окрім судового збору, сторони несуть ряд інших судових витрат, пов'язаних з вирішенням спору в судових інстанціях. До таких витрат також належать витрати на професійну правничу допомогу; витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи, витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів, вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду; витрати, пов'язані із прибуттям до суду сторін та їхніх представників (стаття 133 Цивільного процесуального кодексу України, стаття 123 Господарського процесуального кодексу України, стаття 132 Кодексу адміністративного судочинства України) [13, 14, 15].

Тобто, витратами в контексті доступу до правосуддя це є всі витрати, які несуть сторони у зв'язку з ініціюванням, веденням, вирішенням судової справи та оскарженням винесеного рішення.

В контексті судових витрат варто торкнутися питання витрат на професійну правничу допомогу.

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» безоплатна правова допомога - правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел (пункт 1 частина перша статті 1) [16].

Статтею 14 згаданого Закону визначено суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу. Її сис-

темний аналіз дає підстави стверджувати, що підстави для надання безоплатної вторинної правової допомоги більш орієнтовані на соціальний статус громадян, а ніж на певну категорію справ. В контексті порушеного нами питання – така допомога може бути надана фізичним особам за наявності для того певних підстав (майновий стан сторони тощо) і взагалі не може бути надана, наприклад, громадським та благодійним організаціям.

На згадку приходять практика Комітету з дотримання Орхуської Конвенції (до повноважень якого належить розгляд питань щодо дотримання Сторонами положень Орхуської Конвенції та винесення рекомендацій країнам). Здійснено короткий аналіз деяких цікавих рішень Комітету.

В справі проти Іспанії було досліджено інститут безоплатної правової допомоги. На думку Комітету, система надання юридичної допомоги в тому вигляді, в якому вона застосовується до неурядових організацій, не враховує інтереси невеликих організацій. Комітет дійшов висновку, що встановлюючи високий фінансовий бар'єр для структур, які бажають, щоб їхня діяльність була визнана суспільно корисною і, тим самим, претендувати на отримання безкоштовної юридичної допомоги, нині діюча іспанська система суперечить здоровому глузду. Такі фінансові вимоги ніяк не узгоджуються з ідеєю юридичної допомоги, яка покликана полегшувати доступ до правосуддя для слабших у фінансовому сенсі суб'єктів. На думку Комітету, існування такої системи юридичної допомоги, яка не дозволяє отримувати її невеликим неурядовим організаціям, є достатнім доказом того, що відповідна Сторона належно не зреагувала на необхідність створення адекватних механізмів надання допомоги, що дозволяють знизити або скасувати бар'єри для доступу до правосуддя. Отже, відповідна Сторона порушила пункт 5 статті 9 Конвенції і вимогу забезпечити справедливий та неупереджений засоби правового захисту, передбачені в пункті 4 статті 9 Орхуської Конвенції (Іспанія АССС/С/2009/36, ЕСЕ/МР.РР/С.1/2010/4/Add.2, 08 лютого 2011, пункт 66) – [17, с. 179].

Проблема, яка висвітлена у вказаному рішенні Комітету, притаманна і Україні, тому з огляду на положення Орхуської Конвенції, вбачається логічним та доцільним створити таку систему надання безоплатної допомоги, за якої і громадські та благодійні організації, як неприбуткові, матимуть змогу отримувати належний судовий захист. Надання таким організаціям безоплатної правової допомоги зніме з них тягар несення додаткових витрат на послуги, які надаються адвокатами та пов'язані як з наданням консультацій, складанням процесуальних документів, так і з представництвом інтересів в усіх судових інстанціях, що також сприятиме належному захисту порушених прав. А з урахуванням того, що мова йде про те, що таку допомогу організації можуть отримувати не в усіх категоріях справ, а лише в тих, які стосуються захисту екологічних прав громадськості в природоохоронній сфері – держава виконає подвійну місію.

Витрати на професійну правничу допомогу несуть як позивачі при ініціюванні позову до суду, так і відповідачі, захищаючи свої права, і при прийнятті рішення по справі процесуальне законодавство покладає на суд обов'язок вирішити питання розподілу судових витрат (в тому числі і витрати на правову допомогу).

Порядок розподілу судових витрат чітко визначені статтею 141 Цивільного процесуального кодексу України, статтею 129 Господарського процесуального кодексу України, статтею 139 Кодексу адміністративного судочинства України [13, 14, 15].

Так, судовий збір покладається на сторони пропозиторно розміру задоволених позовних вимог чи відшкодовуються за рахунок коштів державного бюджету. За загальним правилом, інші судові витрати, пов'язані з розглядом справи, покладаються: у разі задоволення позову - на відповідача; у разі відмови в позові - на позивача; у разі часткового задоволення позову - на обидві сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

В контексті судових витрат також варто знову згадати практику Комітету.

В справі проти Іспанії вказано, що з формальної точки зору іспанське законодавство, судячи з усього, не перешкоджає прийняттю рішень, які стосуються витрат на апеляцію з повним врахуванням вимог пункту 4 статті 9 Орхуської Конвенції, відповідно до якого процедура повинна бути справедливою, неупередженою та не пов'язаною з непомірно високими витратами. Проте докази, які були надані Комітету, безспірно свідчать про те, що на практиці, якщо фізична чи юридична особа програє справу проти державного органу в суді першої інстанції, оскаржує прийняте рішення і знову програє справу, відповідні витрати стягуються з позивача. Тому Комітет підкреслює, що, якщо згадана тенденція відображає загальну практику апеляційних судів в Іспанії в таких справах, це рівнозначно недотриманню пункту 4 статті 9 Орхуської Конвенції (Іспанія АССС/С/2008/24, ЕСЕ/МР.РР/С.1/2009/8/Add.1, 8 лютого 2011, пункт 110) [17, с. 171].

Цікавою також є позиція Комітету в рішенні щодо Великобританії. Присудження до виплати суми для покриття витрат в розмірі 39 454 фунтів стерлінгів була неприпустимо високою по змісту пункту 4 статті 9 Орхуської Конвенції, і, відповідно, її присудження було рівнозначним недотриманню. Згідно з висновками комітету, справедливий передбачає, що у випадку вирішення питання в порядку судового нагляду, коли представник громадськості домагається вирішення екологічних проблем, пов'язаних з суспільними інтересами, і програє справу, той факт, що відстоюються суспільні інтереси, повинен братися до уваги при розподілі витрат (Великобританія, АССС/С/2008/27, ЕСЕ/МР.РР/С.1/2010/6/Add.2, 24 серпня 2010, пункти 44, 45) – [17, с. 172-173].

Таким чином, з огляду на тлумачення норм Орхуської Конвенції, яка надається Комітетом, вбачається доцільним благодійні та громадські організації, а також фізичних осіб звільнити від несення судових витрат в справах, пов'язаних з захистом природоохоронних прав. Такі витрати слід віднести на рахунок держави.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що на фізичних осіб та благодійні чи громадські організації, які звертаються до суду за захистом екологічних прав, особливо, коли це стосується природоохоронних прав, на сьогоднішній день покладено велике завдання – захистити не лише свої права та інтереси, а фактично інтереси певної частини людства в тих складних екологічних умовах, в яких сьогодні опинилася планета. Тому і до вирішення питання про надання пільг при зверненні до суду /та і в подальшому при розгляді справ/ таким особам держава повинна підходити відповідально.

На основі викладеного матеріалу, з урахуванням практики Комітету, який стоїть на варті охорони та дотримання Орхуської Конвенції, вбачається доцільним звільнити громадян та громадські чи благодійні організації, які звертаються до суду за захистом порушених природоохоронних прав, від судових витрат, пов'язаних з підготовкою до розгляду справи, її розглядом по суті та оскарженням прийнятого рішення. Успішне вирішення порушеного питання буде сприяти ефективності захисту порушених прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Закон України від 06 липня 1999 р. / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015.
3. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 4. Ст. 263.
4. Про судовий збір: Закон України від 08 липня 2011 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 14. Ст. 87.
5. Сакара Н.Ю. Про правову природу судового збору. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 135-146.
6. Постанова Верховного Суду України від 31 травня 2017 р. у справі № 911/1106/16 / URL: <http://www.reestr.court.gov.ua/Review/67319590>.
7. Судовий захист екологічних прав громадян України: довідник для суддів. Київ, 2001. 178 с.
8. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
9. Про благодійну діяльність та громадські організації: Закон України від 05 липня 2012 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 25. Ст. 252.
10. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02 грудня 2010 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
11. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 09 червня 2017р. в справі № 804/1230/71 / URL: <http://www.reestr.court.gov.ua/Review/67125364>.
12. Рябець К.А. Екологічне право України: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 437 с.
13. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18 березня 2004 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, № 42. Ст. 492.
14. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 06 листопада 1991 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
15. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 06 липня 2005 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
16. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
17. Практика Комітета по вопросам соблюдения Орхусской конвенции (2004-2014) / под ред. А. Андрусевич, С.Керн, З. Козак. Львов, 2016. 284 с.